

נח פּרילוצקי

דער ייִדישער בעל-מלאכה און דאָס ייִדישע לערנינגל

[מאַמענט _ 21 אָקטאָבער / 3 נאָוועמבער 1911, נומ. 243-244]

ס'איז שוין ניט איין מאל אין אונדזער ייִדישער, העברעישער און רוסישער פרעסע גערעדט געוואָרן וועגן דער טראַגישער דערשיינונג, אַז דער ייִדישער בעל-מלאכה ווערט אַרויסגעשטופט דורכן קריסטלעכן. דערהויפּט האָט זיך מיט דער וויכטיקער פּראָגע אינטערעסירט דער פעטערבורגער חברה "מפּיצי השכלה".

אַז די פאַרשידענע באַראַטונגען, וואָס זענען די לעצטע יאָרן פאַרגעקומען מכּוח דעם דאָזיקן ענין, איז אַ סך מאל ריכטיק אָנגעוויזן געוואָרן, אַז צווישן אַלע סיבות, וואָס זענען גורם דעם אונטערגאַנג פֿון ייִדישן האַנטווערקונג קלאַס, פאַרנעמט אַן אָנגעזען אַרט דער _ מאַנגל _ ביי אונדז אין _ פּראָפּעסיאָנעלער בילדונג _.

דער ייִדישער בעל-מלאכה גייט נישט האַנט אין האַנט מיט דער אַלגעמיינער אַנטוויקלונג פֿון האַנטווערקעריי. ער איז געבליבן זייער הינטערשטעליק. אים זענען ניט באַקאַנט די נייַעסטע רעפּאַרמען אין זיין פֿאַך, די טעכנישע פאַרבעסערונגען און די עסטעטישע פאַרפֿינערונגען. דער ייִדישער בעל-מלאכה פאַרמעגט די נידריקסטע שטאַפלען פֿון האַנדווערקער קלאַס. ער איז דער פאַרטאַטש. ער גיט אַרויס די גרעבסטע, די געמיינסטע פאַבריקאַטן. די איידעלע אַרבעט געפֿינט זיך אין ניט-ייִדישע הענט. למשל, פֿון שוסטעריי לעבן אין וואַרשע אַ סך אונדזערע ברידער. די בעסטע סאַרטן שוּכוואַרג ווערן, אָבער, פּראָדוצירט כּמעט אויסשליסלעך דורך קריסטן. ווילט איר קויפֿן אַ פאַר הייַנטמאָדישע עלעגאַנטישע שייך – מוזט איר אָנקומען צו אַ פּוילישן בעל-מלאכה.

די פּראָגע באַרירט אויך אין זיין בריוו אין רעדאַקציע ה[ער] ח. לעווינשטיין, וועלכן ס'איז מיר שוין אויסגעקומען צו דערמאָנען אין מיין אַרטיקל "דער גראַשן, ייִדנליבע און פאַטריאַטיזם". ער זאָגט:

"איינע פֿון די וויכטיקסטע סיבות, פֿאַר וואָס דער קריסטלעכער אַרבעטער-קלאַס איז מער ספּעציאַליזירט אין זיין פֿאַך, געדולדיקער ביי זיין אַרבעט, און אַרבעט מיט מער לוסט און מוט, ווי דער ייִדישער אַרבעטער-קלאַס, – איז די אומאַרדנונג אין דער לער-צייט פֿון די ייִדישע ייִנגלעך. דאָס קריסטלעכע ייִנגל, אַז מ'גייט אים אַוועק צו אַ מייסטער אויף

די לער, וועט ער נישט אוועקגיין, ביז ער ענדיקט מיט געדולד די לער-צייט. ער קאן נישט אוועקגיין, ביז ער באקומט פון מייסטער א שוין, אז ער האט געענדיקט זיין טערמין, און – אדער ער בלייבט ווייטער ביי דעם זעלביקן מייסטער, אדער גייט צו אן אנדערן פון דעם אייגענעם פאך. ער ספעציאליזירט זיך אין זיין פאך, ווערט דערצויגן געדולדיק און מוטיק אַרבעטן. דאָס יידישע יינגל וועט אין זיינע פאָר יאָר פֿון דער לער איבערוואַרפֿן זיך צו צוואַנציק מלכות – אַ פֿאַר חדשים אַ שוּסטער, אַ פֿאַר חדשים אַ מענער-שניידער, אַ דאַמען-שניידער, אַ קאַוועל, אַ שלאָסער, אַ בראַנזאַוויק. און נאָך און נאָך – ער דאַרף נישט קיין שוין פֿון פֿאַריקע מייסטערס, עס האָט ביי אים קיין ווערט נישט, – און עס גייען אזוי אוועק די יונגע יאָרן בלויז אין איבערקלויבן, און אַם ענדע [צום סוף] טוט זיך אַ כאַפּ צו וועלכער עס איז מלאכה, אָבער וואָס פֿאַר אַ טעם, וואָס פֿאַר אַ געשמאַק האָט ער אין זיין אַרבעט? ער אַרבעט מיט פֿאַרדראָס, אָן מוט, אָן געדולד, אָן לוסט. טוט אַ פֿרעג וועלכן עס איז יידישן מייסטער וועגן זיינע לערנינגלעך. אַ! צרות אויפֿן פּוּד. שטענדיק זוכט ער לערנינגלעך, שטענדיק טוישן זיך ביי אים לערנינגלעך און שטענדיק פֿעלן ביי אים לערנינגלעך. אַלע צייטונגען זיינען פֿול מיט אַנאַנסן: מען זוכט לערנינגלעך. מען זוכט מיט ליכט און מען געפֿינט זיי נישט... פֿיל הונדערטער יידישע יינגלעך גייען אַרום ליידיק, פֿיל הונדערטער פֿירן אַרום קאַליקעס אַרעמע לייט איבער די הייזער, פֿיל הונדערטער ווערן גאַסנהענדלער מיט שוועבעלעך, צוקערלעך, לאָטערייקעס, און פֿיל ווערן קעשענע-גנבים. אַט פֿון די אַלע קאַליע-געוואָרענע מענטשן וואָלט געקאָנט זיין זייער פֿיל שיינע און געזונטע בעל-מלאכות. פֿון די אַלע, וואָס אין די יונגע יאָרן וואַרפֿן זיי זיך איבער ביי צוואַנציק פּראָפֿעסיעס, און נאָך דעם דערפֿילן זיי ערשט זייערע טרויעריקע און עלנטע לאַגע, און כאַפֿן זיך פֿאַר גאַסנהאַנדל אָדער ווערן האַלב-קאַליע-געמאַכטע אַרבעטער, – פֿון די אַלע וואָלט געקענט זיין שיינע ספעציאליזירטע מוטיקע אַרבעטער, – אַזעלכע אַרבעטער, וואָס דאַרפֿן נישט זיין מיט נויט אָנגעוואַרפֿן אויף דעם יידישן פֿאַבריקאַנט – ער וועט זיי זוכן מיט פֿאַרגענוגן האַלטן אין זיין פֿאַבריק."

מיט הער לעוויןשטיינס לעצטער פֿראַזע קען מען דורכזיין נישט מסכים זיין. ווי "גוט" און ווי "רויך" דער יידישער אַרבעטער זאָל נישט זיין, וועט דאָך נישט יעדער יידישער פֿאַבריקאַנט אים געבן אַרבעט. נישט דאָ איז דאָס אָרט גענויער אויף דעם ענין זיך אַפּצושטעלן, נאָר פֿאַר איטלעכן וואָס איז נאָר עטוואָס נאָענט צו דער יידישער גאַס, איז קלאָר ווי דער טאַג אַז די איינציקע אורזאַך, פֿאַר וואָס יידישע אַרבעט-געבער בויקאַטירן דעם יידישן האַנטווערקער, איז דער אַנטי-סעמיטיזם, – די שענדלעכסטע פֿון אַלע שענדלעכע אומנאַרמאַלישע דערשיינונגען, וועלכע אונדזער געשיכטע ווייס.

נישט ריכטיק איז אויך די פֿאַרזיכערונג, אַז "אַלע צײַטונגען זײַנען פֿול מיט אַנאַנסען: מע זוכט לערנײַנגלעך." – די צאָל פֿון אַזעלכע מודעות אין דער ײִדישער פרעסע איז, פֿאַרקערט, זײַער קלײַן.

מ'קאָן נישט אָפֿלייקענען דאָס אומעטיקע בילד, וועלכעס דער אויטאָר פֿון בריוו שילדערט, דערצײלנדיק ווי אַזוי עס גײַען אַוועק די יונגע יאָרן פֿון ײִדישן לערנײַנגל, וואָס וואַרפֿט זיך איבער צו צוואַנציק מלאכות און בלײַבט, דעריבער, ניט מער ווי אַ פֿאַרטאַטש.

אַבער צי קאָן מען די גאַנצע שולד אַראָפּוואַרפֿן אויפֿן לערנײַנגל, ווי דאָס טוט דער בראַנזאַוויק פֿון די נאַלעווקעס?

אויב ער איז אויפֿן רעכטן אמת אַזוי אומפֿאַרטײַש, ווי ער פֿאַרזיכערט, – פֿאַר וואָס פֿאַרמאַכט ער די אויגן אויף די באַציונג פֿון ײִדישן מײַסטער צו זײַנע לערנײַנגלעך?

מײַנט הער לעווינשטיין אַז דער מײַסטער דערפֿילט ערלעך זײַנע פֿליכטן בנוגע צו די אַרעמע קינדער וועלכע מ'טרויט אים אָן, ער זאָל זיי געבן אַ פֿאַך אין האַנט?

איך וועל מיר דערלויבן צו ברענגן מכוח דער פֿראַגע עטלעכע קאַרגע, רויקע ווערטער פֿון דעם פֿלוגבלאַט, וואָס די "וואַרשטאַטן צו לערנען מלאכות, פֿון דער וואַרשעווער ײִדישער געמײַנדע," האָבן אַרויסגעלאָזט.

יעדער פֿאַרשטייט, – לײַנען מיר דאָרט, – ווי וויכטיק עס איז, אַז אַ יונגער מענטש זאָל האָבן אַ פֿאַך אין האַנט, באַזונדערס בײַ הײַנטיקער צײַט, ווען דער לעבנסקאַמף איז זײַער שווער, דער האַנדל און די אינדוסטריע זענען אויף יעדן שריט און טריט געשטערט. נאָר גרונטלעך דערלערנען אַ פֿאַך קאָן מען בשום אויפֿן נישט אין קיין פֿריוואַטן וואַרשטאַט. ווייל – ערשטנס – נישט יעדער מײַסטער איז אַ גוטער לערער; צווייטנס, האָט דער מײַסטער קיין צײַט און קיין חשק נישט דאָס לערנײַנגל צו לערנען; און דריטנס, מוז דאָס לערנײַנגל דאָס מײַסטער צאָלן אָפֿט מאָל גאַנץ באַדײַטנדיקע סומעס געלט..."

האָט דען איטלעכס אַרעם ײִדיש קינד די מעגלעכקייט די דאָזיקע קאָסטן צו טראָגן?

און נאָך:

.... ווען אַפֿילו עס טרעפֿט אַ מאָל אַ מײַסטער, וועלכער באַציט זיך ערלעך צום לערנײַנגל און וויל אים פֿון גאַנצן האַרצן אויסלערנען דעם פֿאַך, קאָן ער אים, אין בעסטן פֿאַל, נאָר אײַן טײַל אויסלערנען, אָבער ניט דעם פֿאַך אין גאַנצן, פֿון אָנהײב ביזן סוף, ווי געהעריק, ווייל, ווי באַוואוסט, איז איצט אין מײַסטן פֿאַבריקן און וואַרשטאַטן אײַנגעפֿירט די צוטיילונג פֿון דער

אַרבעט אויף פֿאַרשיידענע אָפּטיילונגען. אַזוי, למשל, אַרבעט מאַנכער שלאָסער נאָר באַשלאָג צו פֿענסטער און טירן, אַ צווייטער מאַכט נאָר שלעסער; איין סטאַליאַר מאַכט בלויז שענק, דער צווייטער אַרבעט ספּעציעל טישן אָדער שטולן. דער, וואָס קען נאָר אַ טייל פֿון גאַנצן האַנטווערק, הייסט נאָך ניט קיין רעכטער בעל-מלאכה. אַזאַ ספּעציאַליסט קאָן לייכט ווערן אויס פֿאַכמאַן און בלייבן אָן ברויט. אַ זאַוועסע-מאַכער פֿאַרלירט זיין פרנסה, ווען עס שטייט אויף אַ פֿאַראַווע זאַוועסע פֿאַבריק מיט גרויסן קאַפיטאַלבאַטריב. ווער ס'קען, אָבער ריכטיק זיין פֿאך, וואַרפֿט זיך לייכט איבער פֿון איין ספּעציאַליטעט אויף דער אַנדערער; היינט האָט ער געאַרבעט ביי באַנגענשטאַנגען, מאַרגן אַרבעט ער הערמעטישע טירן צו אויוונס אָדער קאַנאַליזאַציע. מאַנכע ספּעציאַליטעטן ווערן גאַרנישט געאַרבעט אין פֿריוואַטע ייִדישע וואַרשטאַטן – אויסער דעם, ביי היינטיקן צושטאַנד פֿון דער טעכנישער וויסנשאַפֿט, פֿון וועלכער עס איז אָפהענגיק פֿון אַלע מלאכות און פֿאַכן, מוז יעדער פֿאַכמאַן האָבן כאָטש עלעמענטאַרישע ידיעות וועגן געאַמעטריע, טעכנאָלאָגיע, מעכאַניק, ער מוז אויך קענען צייכענען און דאַרפֿן גלייך].

דאָס אַלץ קאָן דער מייסטער דעם לערנינגל, ביי זיין בעסטן ווילן, נישט געבן. פֿון דעם אַלעם, וואָס איך האָב געזאָגט אין דעם פֿריערדיקן אַרטיקל, איז בולט, אַז אָנהייבן דעם מעמד פֿון ייִדישן בעל-מלאכה-קלאָס איז מעגלעך נאָר דורך אַרגאַניזאַציע פֿון דער פֿראַפֿעסיאָנעלישער בילדונג אין דער ייִדישער גאָס.

יעדער שריט, וואָס ווערט געמאַכט אין דער דאָזיקער ריכטונג, האָט אומגעהייערע באַדייטונג פֿאַרן עקאָנאָמישן לעבן פֿון די ייִדישע פֿאַלקסמאַסן.

עטלעכע אמת גוטע, אמת אָנגענעמע מינוטן האָב איך, דעריבער, געהאַט מיט אייניקע וואָכן צוריק, באַזוכנדיק די "וואַרשטאַטן צו לערנען מלאכות" פֿון דער ייִדישער גמינע, אויף גזיבאַווסקי גאַס, וווּ אַהין עס האָט מיך איינגעלאָדן איינער פֿון די נאַציאָנאַליש-געשטימטע דאָזאַרצעס, ה[ער] יוסף לעוויט, וועלכער האָט די לעצטע צייט זיך הייס פֿאַראינטערעסירט מיט דער דאָזיקער העכט סימפּאַטישער שולע.

די דערמאָנטע וואַרשטאַטן צוטיילן זיך אויף 5 אָפּטיילונגען: די ערשטע (שלאָסעריי) צופֿאלט זיך אויף דריי ספּעציאַליטעטן (שמידאַרבעטער, אַרטיסטישע שלאָסער, מעכאַניקער). – דאָ ווערן געמאַכט: פֿייערקאַסעס, ווערקצייג, פֿיזיקאַלישע אינסטרומענטן, קאַפּיר-מאַשינען, שטאַנצן, און נאָך אַזעלכע זאַכן, אַלץ נאָך אייגענע צייכנונגען.

די צווייטע אָפּטיילונג גיט אַרויס עלעקטראָמאַנטערען. – דאָ לערנט מען ייִדישע קינדער אינסטאַלירן מאָטאָרען, דינאַמאָ מאַשינען מיט אַלע צוגעהערדיקע אינסטרומענטן, עלעקטרישע סיגנאַליזאַציע, טעלעפֿאָנען, נומעראַטאָרן; בויען פֿאַרשידענע עלעקטרישע אַפּאַראַטן,

זעלבסטשטענדיק אויספֿירן עלעקטרישע פלענער און באַרעכענען פֿרויעקטן. – די שילער באַטייליקן זיך אין דער קאָנטראָלע פֿון די וואַרשעווער שטאַטישע עלעקטרישע אינסטיטוציעס אונטער דער לייטונג פֿון אַן עלעקטראָ-ענזשינער. אין דער סטאַליאַרסקע אָפּטיילונג ווערט אויסגעארבעט איינפֿאַך מעבל און פּאַליטור פּאַבריקאַטן, טירן, פֿענסטער, פֿולשטענדיקע איינריכטונגען פֿאַר געוועלבער און קאָנטאַרן, – אויך נאָך אייגענע צעכנונגען. אין דער בלעכעריי ווערן פּאַרפֿאַרטיקט: עמערס, קריגן, וואַנעס מיט אויוונס פֿון פּאַרשידענע סיסטעמען, פֿיזיקאַלישע אינסטרומענטן, גזימסען, קראָקשטינעס, קאָסעטקעס מיט שלעסער, מאַשינעס צו קאָווע, ווענטילאַטאָרן און אַז[אוי] וו[ייטער].

ענדלעך, אין דער פֿינפֿטער אָפּטיילונג ווערט אויסגעארבעט די פּאַרשידענסטע באַרשטן.

אין באַזוכער-בוך פֿון די וואַרשטאַטן געפֿינען זיך עטלעכע מיינונגען פֿון פּערזאָנען, וואָס זענען אויף דעם געביט זייער אויטאָריטעטיש. אַלע לויבן זיי שטאַרק די ייִדישע פּראָפּעסיאָנעלישע שולע.

דער קוראַטאָר פֿון דער וואַרשעווער לער-רייזן וו. ליגין שרייבט: "מיט באַזונדערער צופֿרידנקייט האָב איך באַזוכט די וואַרשטאַטן פֿון דער וואַרשעווער ייִדישער געמיינדע פּאַרוואַלטונג. זיי האָבן געמאַכט אויף מיר אַ זייער אָנגענעמען איינדרוק." "דער באַזוך פֿון די וואַרשטאַטן האָט געמאַכט אויף מיר דעם בעסטן איינדרוק, הן וואָס אָנבאַלאַנגט די פּאַכבילדונג, אַזוי אויך די דערצינונג," – דריקט זיך אויס ד"ר מייכראָוויטש, מיטגליד פֿון לאַנדשולנראַט אין לעמבערג.

דער דירעקטאָר פֿון מוזעום פֿאַר אינדוסטריע און לאַנדווירטשאַפֿט, י. לעסקי, איז אַנציקט: – "די וואַרשטאַטן דאַרפֿן דינען אַלס מוסטער, ווי צו אָרגאַניזירן און פֿירן אַזעלכע אינסטיטוציעס, אום די אַריינגעלעגטע אַרבעט און ענערגיע זאָלן ברענגן זיכערן נוצן פֿאַר דער מענטשהייט."

ענלעך זאָגט דער געזאַנדטער פֿון די פּאַראַיאַניקטע שטאַטן אין צפֿון-אַמעריקע, ראָבערט קרוטקעס: "איך בין געווען אַנציקט, באַזוכנדיק די פּראַכטפֿולע אינסטיטוציע. איך ווילטש, זי זאָל דינען פֿאַר אַזעלכע אינסטיטוציעס אַלס מוסטער, באַזונדערס פֿאַר ייִדישע געמיינדעס. – קיין שום איינלעכע אינסטיטוציע, וועלכע איך האָב באַזוכט אין רוסלאַנד, גיט מיר נישט אַזאַ האָפּענונג פֿאַר די ייִדישע צוקונפֿט, ווי די פּראַכטפֿולע אינסטיטוציע פֿון דער וואַרשעווער געמיינדע."

עטלעכע טעג פֿאַר די ימים-נוראים, איז אין לאָקאַל פֿון די וואַרשטאַטן איינגעאָרדענט געוואָרן אַן אויסשטעלונג פֿון זאַכן, וועלכע די שילער האָבן אַליין געמאַכט, – און די דאָזיקע אויסשטעלונג האָט מיך איבערצייגט, אַז די אויבן געבראַכטע לויבענישן זענען לגמרי נישט איבערטריבן. די

עקספאָנענטן זענען אויסגעלעגט געוואָרן לויט די אָפטיילונגען. ניט ווילנדיק, פֿאַרשטייט זיך, מאַכט מען אַ פֿאַרגלייך צווישן די זאַכן פֿון די באַזונדערע פֿאַכן, און צום כּבֿוד פֿון די פּערזאָנען וואָס פֿירן די וואַרשטאַטן, – די אינזשענערן חאַלפּערן, פּאַזנאַנסקי, מעדרעס און טשערניקאָוו, מוז אָנגעמערקט ווערן אַז אַלע אָפטיילונגען שטייען אויף איין הייך. ס'איז קענטיק, אַז מיט גרויס ליבע און איבערגעבנקייט פֿאַרהאַלטן זיך די דערמאָנטע לייט צו זייער ניט גרינגער פֿליכט. דער אַלגעמיינער איינדרוק פֿון דער אויסשטעלונג איז געווען אַ סאָלידער. ס'האַט זיך געוואָרפֿן אין די אויגן, אַז דאָס לערנען מוז אין די וואַרשטאַטן זיין אַוועקגעשטעלט אויף אַן ערנסטן באַדן, און געפֿירט ווערן לויט אַ ריכטיקן סיסטעם. קיין פֿאַרטאַטשעס קאָנען שוין פֿון אַזאַ שולע ניט אַרויסגיין. אום אויסצואַרבעטן אַזעלכע זאַכן, וועלכע האָבן זיך געפֿונען אויף דער אויסשטעלונג, – וועלכע שיינע קראַקשטינעס און גזימסען, אַזעלכע ריינע שענק און טישלעך, אַזעלכע פינקטלעכע עלעקטרישע אַפּאַראַטן און אינסטאַלאַציעס, אַזעלכע איידעלע פֿיזיקאַלישע אינסטרומענטן, – מוז מען דורכגיין אַ זייער סיסטעמאַטישע, זייער ערנסטע, זייער געוויסנהאַפטיקע לער, – און אַזאַ פֿאַרברייטונג קריגן, אַ פנים, די יידישע קינדער אין די וואַרשטאַטן פֿון גזיבאַווסקי גאַס. אייניקע פֿאַבריקאַנטן טראָגן אויף זיך דיטלעכע צייכנס פֿון אַרטיסטישן גייסט. די יינגלעך, וואָס האָבן די זאַכן געמאַכט, זענען שוין עפּעס מער ווי בעל-מלאַכות. זיי בריינגן שוין אַרײַן פֿיינגעפֿיל אין זייער אַרבעט. עס איז שוין נישט קיין ווונדער, וואָס די שילער מיט אַ צייגניש פֿון דער שולע, פֿון וועלכער איך רעד, ווערן זייער גערן אָפּגענומען אין די בעסטע פֿאַבריקן און ווערקשטיבער, אַפֿילו נישט-יידישע, און פֿאַרדינען זייער פֿיין. זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, נייטיקט זיך נאָך די שולע אין אייניקע רעפּאַרמען. קודם קאָל איז נייטיק, זי זאָל מער פֿאַריידישט_ווערן, דאָס לערנען דאָרף פֿאַרקומען אין דער מוטערשפּראַך פֿון די שילער. דאָס איז אַן אַקזיאַמע, וועלכע נייטיקט זיך נישט אין איבעריקע ראיות. נאָר מיר וועלן האָפֿן, אַז מיט דער צייט וועט דאָס אויך קומען. ושנית, – וואָלט די דאָזיקע שולע געדאַרפֿט פֿיל פֿאַרברייטערט ווערן. אַזאַ קהילה, ווי וואַרשע, מעג זיך פֿאַרגינען וואַרשטאַטן, אין וועלכע עס זאָלן באַקומען פּראָפּעסיאָנעלישע בילדונג טויזנטער יידישער קינדער. נאָר דאָס הענגט שוין אַ סך אָפּ אָן דער באַציונג פֿון דער יידישער באַפֿעלקערונג צו דער אומגעהייער נוצלעכער אינסטיטוציע. אויף דעם דאָזאַרשטיבל ליגט, ווידער, אַ חובֿ צו פֿאַראינטערעסירן דאָס גרויסע פּובליקום מיט דעם אַנשטאַלט, וואָס האָט אַן ערשט-קלאַסיקע וויכטיקייט פֿאַרן עקאָנאָמישע וויל-באַשטאַנד פֿון די יידישע פֿאַלקסמאַסן אין פּוילן. אַזעלכע אויסשטעלונגען, ווי די פֿאַר-יום-טובֿדיקן דאָרפֿן אָפּטער איינגעאַרדענט ווערן. און נישט צוויי טעג באַדאָרף אַן אויסשטעלונג געדויערן, נאָר אַ פֿאַר וואַכן. און נישט אַזוי שטיל באַדאָרף זי געמאַכט ווערן, – נאָר מיט מער אַגיטאַציע. מודעות אין די צייטונגען. געדרוקטע קאָטאַלאָגען. פּלאַקאַטן אויף די גאַסן. דאָן וועלן אַפֿשר קאָנען געשאַפֿן ווערן די מיטלען, וואָס זענען נייטיק אויף ברייטער אַוועקצושטעלן די זאַך. וואָרום,

איך חזר-איבער: דער עקאָנאָמישער אונטערגאַנג פֿון פּוילישן ייִדנטום גייט צו מיט שרעקלעכער שנעלקייט, און אין קאַמף מיט דער דאָזיקער לעבנס-געפֿערלעכער דערשיינונג פֿאַרנעמען די פּראָפּעסיאָנעלישע שולן פֿון דעם טיפּ, ווי די אויף גזשיבאַווסקי גאַס, איינס פֿון די ערשטע פלעצער.

[נח פּרילוצקי, _אין פּוילן; כּמעט אַ פּובליציסטיש טאָגבוך, 1905-1911, _זז' 271-278], וואַרשע: פֿאַרלאַג ייִדיש, [1921].